

Розділ 4. ФІНАНСИ. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК. МАРКЕТИНГ

Каракай Ю.В.

ІННОВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ – ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті висвітлено важливість інновацій як основи сталого розвитку в умовах ринкових перетворень. Розглянуто основні напрями інноваційної діяльності в Україні з урахуванням світового досвіду. Визначено пріоритети інноваційних змін згідно з стратегією економічного і соціального розвитку України на період до 2005 року.

Ключові слова: сталий економічний розвиток, інновації, інноваційний розвиток, інноваційні пріоритети, інноваційна модель структурної перебудови.

I. Вступ. Досвід розвинутих країн світу переконливо засвідчує, що досягнення сталого економічного розвитку не можливе без прискореного розвитку інноваційної сфери. Більш того без цього не можливо досягти конкурентоспроможності економіки держави в умовах швидкого залучення більшості країн світу до процесів глобалізації економіки [1].

Інновації впевнено входять до стратегічних блоків економічної політики нашої держави, мають визначальне значення у забезпеченні національної безпеки країни. Особливого значення інноваційний розвиток набуває для перехідних економік, зокрема для України. Успіх ринкових реформ багато в чому залежить від інноваційного розвитку, можливого за рахунок потужного інноваційного перерозподілу ресурсів суспільства на користь конкурентоспроможних наукомістких виробництв. Державі важливо вловити ту межу, де власне, ринкових стимулів виявляється недостатньо, і створити протипоказ, стимулюючи інвестиції в нововведення, використовуючи методи державного регулювання. В цьому полягає суть інноваційної політики держави в умовах ринкової економіки.

II. Постановка завдання. Виходячи з цього, особливої актуальності набуває дослідження інноваційних пріоритетів сталого роз-

витку економіки України, яка все ще має суттєву технологічну відсталість національного промислового комплексу порівняно [2, 3] з прискореним інноваційним розвитком промисловості економічно розвинених країн та посиленням їх впливу на світовий ринок.

Стимулювання інноваційної діяльності в Україні, перш за все, потребує глибокого вивчення та оцінки стану і рівня інноваційного розвитку, розроблення інноваційних моделей розвитку, механізму інвестування масштабних технологічних змін, вивчення чинного законодавства у цій сфері та підготовки пропозицій щодо його удосконалення [4].

Міністерства і інші державні органи виконавчої влади обтяжені необхідністю підтримки і традиційних виробництв і розвитку інноваційної діяльності. Держава сьогодні не має достатніх коштів для інноваційної трансформації галузей, а не державні структури ще не можуть здійснювати довгострокові проекти, які б забезпечували базові технологічні зміни. Тому розробка цієї проблеми для української економіки є досить актуальною.

III. Результати дослідження. Однією з причин інноваційного відставання економіки України є те, що за умов становлення ринку інноваційна політика не стала основним блоком загальної економічної політики держави. Економічне зростання за сучасних умов пов'язується з інноваційною сприйнятливістю – здатністю економічної системи створювати та застосовувати інновації. Цей чинник відіграє сьогодні таку ж динамічну роль, як у минулому – природні ресурси, капітал і робоча сила.

Але, на нашу думку, не можна сказати, що держава протягом всього періоду ринкових реформ не приділяла уваги питанням підтримки інноваційного процесу. Інше питання в тому, що ця підтримка була «точковою», тобто неспроможною в повному об-

сязі задовольнити існуючі потреби. Тому вкрай значною подією слід вважати Стратегію економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції».

Як свідчать складові Стратегії, Україна має досить вагомий потенціал посісти належне місце в Європі і світі за умови здійснення економічних перетворень та побудови якісно нової економічної системи на засадах формування інноваційної моделі розвитку. Як відомо, за умов централізовано-планової моделі господарювання, економічні мотиви і стимули до підвищення ефективності виробництва і впровадження інновацій були не досить результативними. Суттєво активізувати вказаний процес дозволить перехід на плюралістичну модель власності, яка формує ринкове середовище, а суб'єкти господарювання набувають значно більшої самостійності й відповідальності, їхня діяльність базується на комерційній основі, що спонукає до активних нововведень, які виступають визначальним чинником підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг вітчизняних виробників. І саме така модель здатна вивести їх на світові ринки. Однак в Україні при наявності солідного науково-технологічного потенціалу інноваційні тенденції ще не набули необхідних темпів розвитку [2, 3].

Ось чому, на нашу думку, конче актуальним є теоретико-методичне з'ясування сутності інновацій, їх товарної природи, ринкових механізмів формування і впровадження, тобто маркетингового управління, та визначення їх ролі в подальшому економічному зростанні. Суттєво активізують дану інноваційну проблематику розпочаті в Україні структурні трансформації і, безперечно, саме інноваційні підвалини повинні бути закладені в процесі структурної перебудови. Це дозволить забезпечити істотне підвищення конкурентоспроможності української економіки, змінити сировинний вектор розвитку економічних процесів, який все ще переважає сьогодні.

Слід також мати на увазі, що обґрунтування шляхів сталого розвитку – завдання не тільки економічної політики. Необхідне органічне поєднання політичних, гуманітарних, соціально-психологічних, макро- і мікроекономічних чинників та інституцій-

них передумов, які тільки в комплексі здатні надати відчутних імпульсів трансформаційним процесам, розвитку суспільства на інноваційній основі. Але такий масштабний інноваційний наступ на перехідну економіку навряд чи дозволить отримати суттєві і швидкі результати. Мова повинна йти про вибір пріоритетів такого наступу, наукововиважене співвідношення бажаного і можливого.

Отже будемо вважати, що основою сучасного стратегічного курсу, його базовим принципом повинно стати формування і реалізація пріоритетів сталого розвитку української економіки на засадах інноваційної моделі [5]. Наявний інтелектуальний та науково-технічний потенціал дає всі підстави на це розраховувати. Розглянемо дану проблему вказаного напрямку розвитку.

Світовий досвід свідчить, що в даних трансформаційних процесах слід спиратися на найбільш активний і мобільний прошарок суб'єктів господарювання, яким є підприємці. Становлення і розвиток інноваційного типу розвитку економіки супроводжується значною трансформацією сутності, активізацією та професійним розвитком підприємця. Це зумовлено, по-перше, безпрецедентною популярністю підприємництва, зростанням його масштабів (наприклад, у США та інших розвинених країнах Заходу щорічно створюються десятки тисяч підприємств); по-друге, поширенням на всі країни Заходу неоконсервативних реформ господарського механізму, найважливішим наслідком яких виступає зростання ступеня економічної свободи підприємництва, дерегулювання економіки (відмова від багатьох адміністративно-законодавчих обмежень), політика сприяння малому та середньому бізнесу, заохочення науково-виробничої кооперації, «відкриття» національних господарств для закордонних підприємств, податкові та адміністративні реформи; по-третє, виникненням якісно нових сфер інтеграції науки з виробництвом (інноваційне підприємство). Така логіка господарювання і державного регулювання створили нові можливості для підприємницької ініціативи.

Основними продуцентами інновацій є вчені, конструктори, інженери, менеджери, бізнесмени, яких економічна наука об'єднує в категорію «підприємець-інноватор», що позначає творчих, енергійних людей які фа-

ховоспроможні, морально і матеріально зацікавлені щодо проведення інноваційних змін, опанування та реалізації нового.

Суттєвою рисою інноваційних тенденцій є також їх вплив на структурні трансформації економіки. Так, зміна структури економіки, ринку чи галузі є одночасно і наслідком і важливим джерелом інновацій. Незважаючи на те, що структурні трансформації досить інертний процес, вони знаходяться під досить значним впливом інноваційних змін і є досить вразливими до них. Будь-які зміни в галузевих структурах створюють виняткові можливості для підприємців.

И.Шумпетер в своїх роботах підкреслював значення підприємця в інноваційному процесі [6]. Він вважав, що підприємець є тим ланцюжком, що пов'язує винаходи і нововведення. Відмінною рисою підприємця є те, що він завжди перебуває в пошуках змін, реагує на них і використовує як шанс. Саме підприємці здатні швидко і цілеспрямовано відшукувати джерела інновацій, з'ясувати причини, що їх зумовлюють, і прогнозувати можливі наслідки їх впровадження. Підприємець також знає, як впроваджувати новаторські рішення в життя». Узагальнюючи наявний світовий досвід в даному напрямку, можна виокремити такі джерела інноваційних можливостей підприємців:

- несподіваний успіх чи провал, несподівана зовнішня подія;
- невідповідність між фактичною реальністю й уявою про неї;
- необхідність вдосконалення технологічних процесів;
- зміни в структурі галузі, промисловості чи ринку;
- демографічні зміни;
- зміни сприйняття настроїв;
- нові знання.

Перші чотири джерела слід віднести до внутрішніх, а інші – до зовнішніх. Можна стверджувати, що межі між ними нечіткі і можуть пересікатись, але потребують аналізу. Джерела розглядаються у порядку, що відповідає зменшенню ймовірності та передбаченню їх появи. Жодне з джерел не розкриває таких великих можливостей успішної реалізації інновацій, як несподіваний успіх. Успіх чи невдачу необхідно розглядати як у тій чи іншій галузі народного господарства, бізнесу, а також у зовнішній сфері.

В даному переліку джерел саме друге має пріоритетну спрямованість – «невідповідність з тим, що є і тим, що має бути за переконанням усіх» є симптомом можливості новаторства. Така розбіжність створює нерівноважну ситуацію, при якій докладання пріоритетних зусиль може привести в рух всю економічну систему. Проте такі явища не стільки кількісні як якісні. Невідповідності можуть бути економічні умови, реальний стан чи зусилля, що докладаються в тій чи іншій галузі народного господарства, а також невідповідність ритму чи логіки якогось процесу. Це джерело вимагає найбільш ґрунтовних обрахувань пріоритетного вибору інноваційних можливостей. Інноваційною можливістю є «необхідність» внаслідок задоволення певної «потреби процесу» удосконалити технології відповідно до нових знань та з урахуванням різних критеріїв (найважливіший серед яких – споживачі, на яких і робиться розрахунок).

Отже наступним пріоритетом повинна бути необхідність формування шостого технологічного укладу базових інновацій, які будуть визначати конкурентоздатність товарів і послуг на високотехнологічному світовому ринку вже до 2015 р. Необхідна також підтримка п'ятого укладу, що зберігає значну питому вагу в інших секторах світового, і особливо внутрішнього, ринку. При цьому варто враховувати, що межі між внутрішнім і зовнішнім ринками при відкритості економіки і вступі країни до СОТ багато в чому умовні і визначаються головним чином транспортними витратами і митними платежами.

Технологічні інноваційні перетворення повинні виходити з цілей, що передбачаються Стратегією економічного і соціального розвитку України на період до 2015 р. Серед них:

- підвищення рівня реальних доходів і поліпшення якості життя громадян, подолання бідності значної частини населення, сприяння зменшенню смертності і зниженню темпів депопуляції, якісне поліпшення освіти й охорони здоров'я. Технологічний переворот дозволить забезпечити стаке зростання доходів підприємств, населення і держави від продажу конкурентоздатних товарів і послуг, а також провести модернізацію галузей освіти, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення;

– технологічна модернізація і заміна застарілих основних фондів, причому слід мати на увазі, що обсяг застарілих фондів досяг таких масштабів, що при їхньому нинішньому відновленні (1,2% у рік) буде збільшуватися. Очевидно, що нереально здійснити їхню великомасштабну модернізацію на основі шостого технологічного укладу, який протягом десятиліття тільки почне впроваджуватися. У той же час модернізація на базі четвертого укладу небезпечна втратою конкурентоздатності. Необхідна розрахована на період до 2015 р. програма модернізації основних фондів на основі технічних систем і технологій п'ятого укладу з поступовим нарощуванням частки шостого;

– забезпечення ресурсозбереження й екологічної безпеки. Оскільки кращі економічно ефективні мінеральні, лісові, рибні ресурси швидко виснажуються, витрачаються вкрай неефективно, розширення виробництва приведе до зостання забруднення навколишнього середовища і числа аварій у густонаселених районах країни. Тому необхідне освоєння принципово нових матеріалів, безвідхідних і маловідхідних, енергозберігаючих технологій;

– зміцнення безпеки країни і її населення, особливо в умовах погроз міжнародного і внутрішнього тероризму, розгулу злочинності, застарілої матеріально-технічної бази армії, внутрішніх і прикордонних військ. Ця мета може бути досягнута на основі розробки і закупівлі державою оборонної техніки нових поколінь.

Наступний критерій пріоритетності – наявність достатнього наукового, винахідницького потенціалу для освоєння тих чи інших базових технологій. Без цього обрані пріоритети будуть розраховані на зовнішні запозичення, що не завжди можливо і нерідко небезпечно посиленням технологічної залежності від транснаціональних корпорацій. При оцінці такого потенціалу варто враховувати: результати фундаментальних і пошукових робіт, що закладають основи для нових поколінь техніки і технологій; великі вітчизняні винаходи, що можуть стати базою принципово нової техніки; військово-технічні технології (у тому числі подвійного призначення), що відрізняються світовою новизною; зразки нової техніки і конструкторські розробки, здатні бути віднесеними до

шостого укладу. Оцінка і добір таких розробок, винаходів і технологій повинна здійснюватися на основі об'єктивної і кваліфікованої експертизи.

Економічна ефективність принципово нової техніки і технології повинна враховувати фактор часу. За інших рівних умов переважними мають бути ті їхні зразки, які забезпечують максимальний інтегральний економічний ефект у заданий період часу. Потрібно визначати: прямий економічний (комерційний) ефект у вигляді чистого доходу (чистого прибутку) за нормативні терміни експлуатації техніки, віднесений до інтегральних витрат у сферах виробництва, обігу і споживання за той же період; бюджетний ефект (доходи бюджетів усіх рівнів у вигляді податків, митних і інших платежів), віднесений до витрат за рахунок бюджетів і наданим податковим і митним пільгам; обсяг отриманої державою й іншими власниками природної ренти і технологічної квазіренти (за винятком частки, включеної в податки і митні платежі), віднесений до величини задіяних ресурсів і інтелектуальної власності; екологічний ефект у результаті комплексного використання, заощадження природних ресурсів (підвищення коефіцієнта видобутку корисних копалин з надр, комплексності переробки сировини, скорочення втрат при транспортуванні і переробці) і зменшення забруднення повітряного і водного басейнів, віднесений до витрат на відтворення природних ресурсів і охорону навколишнього середовища; соціальний ефект у вигляді підвищення якості освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, збереження і збагачення культурної спадщини, кращого використання сучасних інформаційних технологій у соціальній сфері і т.п., віднесених до вкладень у людський капітал (бюджетним і позабюджетним витратам на соціокультурну сферу).

Очікуваний ефект визначається як методом прямого пофакторного розрахунку (з урахуванням можливої реалізації на внутрішньому і світовому ринках), так і з використанням експертних оцінок і поправочних коефіцієнтів. При цьому приймається до уваги фактор часу (дисконтуються як ефект, так і витрати).

І нарешті, іще один пріоритет – можливість забезпечення ресурсами пріоритет-

них напрямків науки і техніки і критичних технологій в період, що розглядається (до 2015 р.) з урахуванням очікуваних темпів зростання валового внутрішнього продукту і джерел для інновацій і інвестицій. Джерелами фінансування науково-технічного прориву можуть бути: власні кошти підприємств і організацій; прямі вкладення українських і закордонних приватних інвесторів, а також зацікавлених іноземних держав у реалізацію міждержавних науково-технічних і інноваційних програм і проектів; бюджетні вкладення (державні, регіональні і місцеві) у розробку, освоєння і стартове поширення нових поколінь техніки і технологій; кошти приватних фірм і населення, які можуть залучатися шляхом закупки ними на фондових біржах акцій високотехнологічних корпорацій.

Відзначимо, що слід оцінювати кілька сценаріїв перспективного ресурсного забезпечення з урахуванням циклів і криз як у світовій, так і у вітчизняній економіці, зміни фаз циклів і зв'язаних з цим коливань попиту, обсягу продажів і ресурсів.

IV. Висновки. Отже наше дослідження переконливо довело, що обрана стратегія випереджального розвитку України повинна в якості основи такого розвитку притримуватися базового принципу – розробки і реалізації державної політики, спрямованої на запровадження інноваційної моделі структурної перебудови та зростання економіки,

утвердження України як високотехнологічної держави. За останніми оцінками фахівців, ресурсний, інтелектуальний та науково-технічний потенціали України за умов їхнього ефективного використання є достатнім для реалізації такої масштабної задачі. Суттєвому його підсиленню може сприяти прискорення інтеграційних процесів українського суспільства, вступ в існуючі інтеграційні утворення та ініціювання нових.

1. «Доклад о мировом развитии 2006 года. Справедливость и развитие». Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2006. 312 с.

2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. Збір. – К.: Держкомстат України, 2006. – 310 с.

3. Науково-технічний потенціал України: стан, проблеми, перспективи розвитку. – К.: ЦДТН, 2000. – 50 с.

4. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності: 36. законодав. актів. За станом на 1 березня 2005 р. – К.: Парлам. вид-во, 2005. – 136 с.

5. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. Л. І. Федулової. – К.: «Основа», 2005. – 552 с.

6. *И. Шумпетер*. История экономического анализа. – М.: Прогресс, 2004. – 432с.

In the article the importance of innovatsiy is reflected as bases of steady development in the conditions of market transformations. Basic directions of innovative dilnosti are considered in Ukraine. Taking into account world experience. It is certain prioriteti innovative changes pursuant to strategy of development of Ukraine economic and social on a period to 2005 year.

Карлін М.І.

ФІНАНСУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В статті аналізуються деякі проблеми фінансування людського розвитку на прикладі Волинської області, пропонуються шляхи покращення медичного обслуговування населення області, забезпечення його житлом. Обґрунтовуються необхідні зміни у податковій системі України, у фінансовій політиці країни в цілому.

Ключові слова: людський розвиток, фінанси, регіон, медичне обслуговування, іпотечне кредитування, трудова міграція, податки, амністія капіталів, Волинська область.

I. Вступ. Зростання значення проблем людського розвитку в сучасному світі обумовлене посиленням соціальної орієнтації економіки у розвинутих країнах та загостренням проблем нерівномірності розподілу доходів серед населення як розвинутих, так і країн, що розвиваються. До останніх, якщо розглядати рівень ВВП на душу населення все більше наближається й Україна. Разом з тим, за рівнем освіченості населення Україна поки що знаходиться серед розвинутих країн, що дає їй шанс на перспективу. Тільки реалізувати цей шанс буде дуже важко без